

Népsport

Irta Pálffy György

Az egész világot behálózó modern sport, amely faji különbség nélkül minden népet táborába gyűjtött, az európai géniusz terméke. A mai modern versenyszerű sport Európában született, Európában nőtt nagyra és más világrész népe fejlesztéséhez, azt lehet mondani, semmivel sem járult hozzá. A primitív népek és az exotikus népek sportja egymástól izoláltan fejlődött ki és ha egymás között egymásra gyakoroltak is némi hatást, az ma már nem mutatható ki. Multja csak az exotikus népek sportjának van, mert csak náluk jelzi az írás a művelődés fejlődését, ezzel szemben a primitív népek sportjának multjáról nem tanuskodik semmi emlék, miért azt úgy kell tekinteni, mintha csak ma született volna.

A primitív népek sportjának tanulmányozásából fogalmat alkothatunk arról, hogy milyen lehetett a kezdetleges sport, az ősember sportja, de arról nem, hogyan fejlődött ki a primitív sportból a mai modern. A ma üzött egyes sportágak fejlődéséről és átmeneti formáiról a primitív népek sportjának ismerete alapján alkothatunk ugyan valami homályos képet, de ebben jobbra fantáziánkra vagyunk utalva. Az egyetlen módot arra, hogy a sportok kialakulásáról és különböző fejlettségi formáiról képet nyerjünk, a népelet tanulmányozása nyújtja. Kétségtelen ugyanis, hogy a különböző európai kulturnépek már művelődésük kezdetleges ősi korszakában is elszórakoztak sajátos sportjaikkal, melyek azonban a későbbi korokban a művelődés fejlődése során érvényesülő különböző gátló okok miatt (főként a társadalmi elkülönülés, idegen kultúra befogadása, a sportolásnak nem éppen kedvező keresztény világnézet) mindjobban veszítettek általános elterjedtségükből úgy, hogy nyomait ma már csak annak a társadalmi osztálynak körében találjuk fel, amellyel szemben az említett gátló okok legkevésbé érvényesültek, amely leginkább ragaszkodik a nemzeti hagyományokhoz: a vidéki, falusi nép körében. Amikor az egyes európai nemzetek vidéki, falusi lakosságának sportját ismertetjük, ősi sportokat, vagy ősi sportok vidékies változatait, hogy úgy mondjuk, az egyetemes európai sportnyelv tájszólásait ismertetjük.

De miben leli jogosultságát az a feltevés, hogy ezekben a népies sportokban ősi sportokat, illetve a modern sportok őseit, vagy átmeneti alakjait látjuk? Elsősorban abban, hogy magas korukat feljegyzések igazolják, másodsorban abban, hogy vallásos jellegüket máig is megőrizték. Az utóbbi érv különben koronatanuja állításunknak, mert etnologiailag bizonyított tény az, hogy a primitív műveltség a vallástól elválaszthatatlan. Tény az is, hogy a kereszténység az ősi vallást gyökerestől kiirtani nem tudta és az egyes nemzetek vallási életében az ősi pogány vallás csökevényei ma is világosan felismerhetők. És éppen azt fogjuk látni, hogy a legtöbb népies sportnak a vallási ünnep a legfőbb kiélési alkalma, mert régebben is ez volt az egyetlen kiélési alkalma. Mivel pedig a sport csak addig él, amíg gyakorolják, amíg alkalom nyílik gyakorlására, életösztöne rábirta arra, hogy egyeztesse a terminusokat: hozzákapcsolódott az új alkalmakhoz.

Hogy az ősi európai sportokat legrégebb, leprimitívebb formáiban, minden hatástól mentes, tiszta formákban mutassuk be, célszerűnek látszik nem az egyes nemzetek, hanem ősi közösségeik, népfajok szerint csoportosítani az anyagot.

Kezdjük a *germánoknál*. (Anglia, Skandináv félsziget, Németország, Hollandia, Német-Ausztria, Német-Svájc.) A germánok már Julius Caesar és Tacitus korában is sportszerető faj voltak, sportbeli fölényük ma kétségbevonhatatlan.

Egyes népies sportjaikban könnyű lesz felismerni egy-egy modern sportág őseit. Karácsony ünnepének másodnapját az angolok Boxing-day-nek hívják. E napot a városi lakosság lehetőleg falun tölti el. London lakossága is felkerekedik Hampstead-Heath-be, ahol versenyfutással, számárlovaglással, boxolással mulattatja magát, vagy célbadob a földbeásvott rövid cölöpökön elhelyezett kókuszdiókra.

Amíg a boxolással, mint népies sporttal, Anglián kívül nem találkozunk, igen gyakori a versenyfutás, lovaglás (lovon és számaron) és a dobósportok különféle neme. Így a pásztorlányok versenyfutása Markgrönning-ben, a közismert zsákfutás Schleswig-Holstein-ban és a Skandináv-félszigeten (nagybőjt alkalmával). A husvéti ünnepeken Délnémetországban és Svájcban nagyon kedvelt népverseney a tojásfutás (Eierlaufen). A tojásfutás országuton, vagy réten, előre kijelölt pályán folyik le. Az indulás helyénél felállítanak egy kosarat, s tőle pár száz méter távon, egyméteres távközökben egy-egy tojást helyeznek el a földön. Startjelre a két versenyző nekiiramodik s amíg egyikük mielőbb igyekszik elérni a vagy egy félórányira fekvő községet, ahonnan azonnali fordulással a kiindulási helyére iparkodik vissza, azalatt a másik rövid, de gyakori sprinteket vág ki s egyenként hordja vissza a tojásokat a kosárba. Aki előbb végez feladatával, győz és »király«-nak kiáltják ki. Arnyi bizonyos, hogy a pályának a »fair play« elvét kielégítő kimérése nagy matematikai tudást igényel a verseny rendezőségétől.

Szabályos versenylovaglást (Pfungstritter) rendez Brandenburg népe pünkösdkor. A számaron való futtatás (Eselreiten) a nagybőjtben divatos a Rajna melletti vidéken. Az ősgermán lovastornákra emlékeztetnek a Németország némely vidékén Hamvazószerdán divó törökszurás (Türkenstechen) és Roland-lovaglás nevű versenyjátékok, amelyek egy ősgermán mítoszhoz, a Napistennőnek a Téli óriások hatalmából való kiszabadításához fűződnek. A népies lovagtornákhoz tartozik a brandenburgi pünkösdnapi »Koszoru lovaglás« (Kranzreiten vagy Ringstechen), amelyben a galoppban lovagló legények favillával igyekeznek letaszítani vagy leszedni a kapufélfára vagy más alkalmatosságra felakasztott koszorút. A győztesnek a »Pünkösdi király« cím és jelleg jár ki.

A dobószámok között leggyakoribb a kuglizás, amely úgy látszik, középkori sport, mert Angliában már a normann-hódítás korában (Kr. u. XI. sz.) feltaláljuk nyomait. Számtelen változata, egyéni és csapatverseny számokban is ismeretes. Legfőbb tereuma Anglia, ahol »Bowls« néven ismerik. Bár ma már Angliában és Skóciában szövetségileg szabályozott játék, sokezer nyilvántartott játékosal, vidékies változatait még sokkal nagyobb tömeg üzi. Mint szabályzatlan népsportot, másutt is felleljük. Schleswig-Holsteinben ujév napján gyakran egész falvak vonulnak ki a jégre és küzdenek egymással, hogy ki bírja messzebb hajítani a fából készült, belül ólommal töltött »Eisbossel«-nek nevezett tekét. Németországban (hazánk svábok lakta vidékein is) kedvelt husvéti népies sport a tojásgörgetés (Eiernkullern v. Eierwalen), ami abból áll, hogy a játékosok domboldalról vagy meredeken felállított deszkáról lebocsátott husvéti tojásokat igyekezzenek minél messzebb elgurítani.

A súlydobásnak ősi formáját is feltaláljuk az Alpeselek lakóinak ősrégi sportjában, a kődobásban (Steinstossen). Tulajdonképpen célbadobás, azonban a kb. 9 méter távolságban elhelyezett cél eltalálása a jó félmázsás szikladarabbal, alapos próbára teszi a testi erőt is.

A boxoláson kívül a germán népek lelkes hívei egy másik nehéz athlétikai számnak, a birkózásnak is. A birkózást az angolok állítólag maguktól a rómaiaktól vették át. Ha ez nem is, az azonban bizonyos, hogy mint »szabad stilusu« birkózás már a legrégebbi korok óta kedvelt angol népsport. Lancashireben kultivált válfaja »catch as catch can« név alatt mind nagyobb teret nyer. A különösen Skóciában kultivált Cumberland- és Westmoreland-stilusu birkózásban a fojtogatáson és rugáson kívül minden fogás megengedett, így a gáncsvetés is. Győztes az, aki előbb dobja földre ellenfelét. Ha egyszerre esnének a földre mindketten, felállanak és állóhelyzetben küzdenek tovább.

Izland szigetén a XI. sz. óta Glima néven gyakorolják a birkózást, amely formájára nézve lendületi dobásokkal operáló, álló birkózás. Győztes az, akinek sikerül ellenfelének könyöktől térdig terjedő bármely testrészét a földre kényszeríteni.

Ugyancsak lendületi dobásokkal operáló, álló birkózás az Alpes-lakók *Schwüget*-je, vagy *Hosenlupf*-ja, amely elmaradhatatlan program-pontja az alpesi népiünnepélyeknek, Alpstubeteknek. Entlibuchban, Emmenthalban és Unterwalden kantonban különálló sportünnepélyek. Rendszerint csapatverseny formájában folynak le két falu fiataljai között, akik már a Schwüget-et megelőzőleg alapos tréninget, kondíció-tréninget is folytatnak. A verseny rendjére tapasztalt, öregekből álló versenybíró-ság ügyel. Birkózó-szönyegül a nézőközönség által körülvett pázsit szolgál. A birkózók öltözéke feltűrt ujjú ingből és speciális, erős, a térdet csupaszon hagyó birkózó-nadrágból (Schwinghose) áll, melyet a cspöknél jól felgyürnek. A birkózás szabályai szigorúan megállapítottak. A mérkőzés előtt a párok megfogadják a versenybírósnak, hogy meg nem engedett fogásokat nem alkalmaznak. A birkózás azzal kezdődik, hogy az ellenfelek akár állva, akár térdelve, egyik kezükkel deréknál, másikkal combnál megragadják partnerük nadrágját. Ezt a fogást mindvégig megtartva, az ellenfelek igyekezete odairányul, hogy egymást felemelve, a földre dobják. A küzdelem véget ér, ha egyikük háttal, vagy két vállal érinti a földet, győztes pedig az lesz, aki először nyer két menetet.

A különböző labdajátékok között, mint népies sportot, felleljük a rugby-t is. Hagyományos játéknapja ma is a hushagyó kedd. E napon Angliában (Ashbourne és másutt) ma is két pártra oszlik a városka népe és nyílt uccákon, mezőkön keresztül, minden szabály nélkül üzik-hajtják a labdát. Írországban Hurley, Skóciában Shinty vagy Camanachd név alatt még ma is él a nép között a hockey-nak őse. A svájciak legkedveltebb népies labdajátékát Hornusse-nak hívják. Két csapat játssza. Az egyik hólapátszerű ütőkkel lehető magasba üti a labdát, amit a másik csapat tagjai egy kétméteres nyélen elhelyezett kosárral igyekeznek elfogni.

A téli sportok különösen Hollandiában és a skandináv országokban kedveltek. Újév napját a hollandusok koresolya-, a norvégek pedig a Wikíngek óta siversenyekkel ünneplik meg.

A *latin* (spanyol, portugál, francia, olasz) népek népies sport-kulturája szegényebb a germánokénál. Ugy látszik, hogy örökölték a rómaiak természetét, akik maguk alig voltak sportúzők, de annál szenvedélyesebb látogatói voltak a sportlátványosságoknak. Ezek között is elsősorban azoknak, melyekben vér folyt: a gladiátor harcoknak és a különféle állatviadaloknak. Tényleg azt látjuk, hogy a párbaj-intézmény és a vívás Olaszországban, Franciaországban és Spanyolországban fejlődött ki. Európa népei közül ugyszólván csak a spanyolok és a franciák között divik az állatviadal. (Bika- és kakas-viadalok.)

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a latin népek között nem volna fellelhető egyéb ősi sport.

A párviadalt tulzás nélkül mondhatjuk a spanyolok és olaszok népies sportjának. Könnyen izgulékony lévén, már a legesekélyebb sértés esetén is késhez fordul a legalsóbb társadalmi osztály, ami az élet-halál harcra menő összecsapásoknak, sajnos, sportszerű jelleget kölcsönöz. E gyilkos sport széleskörű elterjedését kétségkívül elősegítette a vérbosszu intézménye.

Aki a népies párviadaloktól megtagadja a sportszerűség jellegét, az bizonyára megtagadja a bikaviadaloktól is. Pedig a spanyolok szemében még ma is a bikaviadal az igazi sport. Nemcsak, hogy igazi sport, hanem az egyetlen férfias és művészi sport. Azt a látogatottságot, a küzdelem menetével való tökéletes összeforradást, tekintet nélkül a nézők műveltségi fokára, egyetlen sport sem tudta elnyerni, egy népnél sem tudta úgy megszerezni, mint a spanyoloknál a bikaviadal, a *Corrida*. Ha a bikaviadal lényegében nem más is, mint egy feldühített és agyonhajszolt szegény állatnak parádés lemészárlása, mégis el kell ismerni, hogy ez a munka a matadortól nagy ügyességet, bátorságot és lélekjelenlélet igényel s a verseny kimenetelében sohasem lehet száz százalékban előre biztos. A bikaviadal nem sport ugyan a szó angol értelmezésében, de hát a sport szó fogalmát a spanyoloknak jogukban áll másként értelmezni.

A bikaviadal intézménye Hispanián kívül Franciaországban (Arles városban) is ismeretes. Náluk azonban nem azonos az állatmészárló *Corrida*-val. Átváltozott az emberi ügyességné az állati nyers erővel folytatott küzdelemévé. A verseny célja ugyanis az, hogy a viador ügyesen leszakítsa az állat szarvai között elhelyezett kokárdát.

Ugyancsak a rómaiaktól maradt a latin népekre a lovas-sport szeretete. Olaszország Siena nevű városkájában évente kétszer, Mária mennybemenetele és Mária hazatérése napján lóversenyt, *Palio*-t rendeznek a város tiz kerületének képviselői között. A győzelem díja a Madonna képével díszített selyemzászló. Az egyes kerületek képviselői közönséges igáslovaikat háromszor futtatják végig a Vásár-téren alakított félkör-alaku akadály-versenypályán nyereg nélkül. A *Palio* ünnepélyes keretek között, a papság részvétele mellett folyik le.

A labdajátékok is a római hagyaték között szerepelnek s úgy a franciák, mint az olaszok azt állítják, hogy a futball nem a római *harpastum* révén közvetlenül, hanem az ő közvetítésük révén került Angliába. Pikardiában ma is kedvelt, népies labdajáték a *Choule* vagy *Soule*, amelyről a franciák azt állítják, hogy őse a futballnak és a XIV. században tőlük került Britanniába. A *Choule*-játék nagy napja Pikardiában is a Hushagyó kedd. A játékhoz használt labda nagy, nehéz és szalmával, szénával tömött. A játéktér kb. 300 méter hosszú s végükön a kaput oszlopon elhelyezett, papirossal átfont abroncs képezi. Cél a labdát a saját abroncsra átdobni. A mérkőzés két csapat, rendszerint a falu nős és nőtlen férfiainak csapatai között, illetve két szomszédos falu csapatai között folyik le.

Az olaszok szerint a futball ősi fészke Florenc. A »*Florentinum harpastum*« név először 1490-ben bukkanik fel. Minden néposztály körében nagyon el volt terjedve. Különösen a Háromkirályok napjától a nagybőjtig terjedő időben játszották. A felfújt labdát az ellenfél kapujába kellett ütni, vagy rugni. Hordozni, dobni nem volt szabad. A játék a pálya közepén elhelyezett labda elrugásával vette kezdetét. A csapatok 27—27 játékosból állottak, egymás mögött négy sorban elhelyezkedve és pedig: 15 csatár, 5 fedezet, 4 hátvéd és három kapus.

A játékosok nagy számából arra lehet következtetni, hogy a Florentinum harpastum az összjáték elvén alapult. Páduában a diákság körében a görög *episkuros*-hoz hasonló játék volt népszerű. A csapatok 4 sorban 19 játékosból állottak, akik közül négy csatárt játszott, míg a többiek ötösével sorakoztak fel a hátuk mögött. A játék azzal kezdődött, hogy valaki, aki egyébként nem vett részt a játékban, a labdát a játéktérbe dobta. Ugy a florenci, mint a páduai labdajáték a XIX. század végén még divatban volt, sőt az olaszok kísérletet is tettek további népszerűsítésére, azonban siker nélkül.

A hockey és lacrosse, valamint a tennisz feltalálását a franciák vitatják maguknak. Szerintük a hockey a francia hocquet szóból ered, ami pástorbotot jelent. A lacrosse-t tőlük vették volna át az északamerikai indiánok. A tennisz, szerintük, egyes leszármazottja a Franciaország egyes vidékein még ma is élő *Longue paume* nevű játéknak. Ki tudja, mennyiben van igazuk?

A »görög-római« birkózás átmentői és reformátorai a franciák. Franciaország déli részében (Marseille, Bordeaux) már a rómaiak korában fel lehet lelteni a birkózás nyomait. A népnepélyeken három korosztály részére rendezték meg a versenyeket. A görögökhöz hasonlóan — egy kötényt kivételével — meztelenül birkóztak. Bretagneban kevésbé technikásak a birkózók és csak az álló birkózást ismerik. A győzelmet a kétvállra fektetés jelenti. Ha ez nem sikerül, a küzdelmet állásból folytatják tovább. Gáncsolás megengedett.

A *szláv* népek sportjáról, a birkózáson kívül, alig tudunk valamit. Igaz, hogy ma sem játszanak szerepet a nemzetközi konkurrenciában. Uglátszik mozgásigényüket teljesen kielégítik szenvedélyes táncok. Az oroszok legelterjedtebb népies sportja a birkózás, amely nagyon hasonlít az alpesi lakók Schwinget-jéhez. A kisoroszok a birkózás két fajtát ismerik: az álló birkózást és az u. n. gallér-birkózást, amelynél az ellenfelek jobbkézrel az övnél, balkézrel az ingmellnél fogva ragadják meg egymást és ilyképpen igyekeznek egymást a földre dobni.

A *görögök* között az egykori fényes sportmultnak ugyyszólván csak halvány visszaemlékezései élnek. Ilyen a Vizkereszt napján a folyóba vagy tengerbe dobott kereszt felhozataláért folytatott buvár-uszóverseny.

A *finn-ugor, török-tatár* népek meglehetősen fejlett népies sportkultúrával dicsekedhetnek. A finnek előkelő szerepet visznek a nemzetközi versengésben és mi magyarok sem vagyunk az utolsók között. E népcsalád legelterjedtebb népsportja a birkózás, amelyben mind elsőrangú teljesítményt nyújtanak.